

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

NUOTOLINIO POSĖDŽIO PROTOKOLAS

2021-11-25 Nr. TP-9

Vilnius

Posėdis įvyko 2021 m. lapkričio 17 d. 13 val. mišriu būdu (nuotoliniu būdu ir gyvai Lietuvos Respublikos Seime).

Posėdžio pirmininkė Dalia Urbanavičienė.

Posėdžio sekretorė Audronė Daraškevičienė.

Dalyvavo: Etninės kultūros globos tarybos (toliau – EKG, Taryba) pirmininkė doc. dr. Dalia Urbanavičienė, EKG nariai - Nijolė Balčiūnienė, Ona Drobelenė, Virginijus Jocys, dr. Petras Kalnius, Vaida Kasparavičienė, Kristina Kuprytė, Zita Mackevičienė, prof. dr. Lina Petrošienė, Jonas Rudzinskas, doc. dr. Dalia Senvaitytė, dr. Rasa Paukštytė-Šaknienė, Gita Šapranauskaitė, Juozas Šorys, Jonas Vaiškūnas, Rima Vasaitienė, prof. dr. Daiva Vyčnienė, dr. Rūta Žarskienė; EKG specialistai – dr. Audronė Daraškevičienė, dr. Jolita Eidikonienė, Valentinas Jazerskas, dr. Regina Mikštaitė-Čičiurkienė, Jūratė Pancerova, Valia Skrodeniene, Valdas Voveris, Ugnė Žemaitytė, Asta Žernienė; svečiai – Rimantė Šalaševičiūtė (Seimo laikinosios Žemaičių grupės pirmininkė), Kęstutis Vilkauskas (Seimo laikinosios Etno bičiulių grupės pirmininkas), Robertas Šarknickas (Seimo laikinosios Etno bičiulių grupės narys), Dalia Urbonienė (Aukštaitijos regioninės etninės kultūros globos tarybos pirmininkė).

Kvorumas yra.

Preliminari darbotvarkė:

1. Posėdžio atidarymas;
2. Dėl etninės kultūros trūkumo Kultūros ir kūrybingumo programoje;
3. Dėl siūlymų rengiamam Kultūros centrų įstatymo tobulinimo projektui – dėl etninės kultūros centrų tinklo įteisinimo;
4. Dėl siūlomų klausimų Seimo laikinajai Etno bičiulių grupei;
5. Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 4 straipsnio papildymo, įtraukiant Nacionaline Jono Basanavičiaus premija apdovanotus asmenis;
6. Dėl Nacionalinės J. Basanavičiaus premijos laureato pagerbimo šventės surengimo 2022 m.;

7. Dėl kreipimosi į Valstybinę lietuvių kalbos komisiją dėl Mažosios Lietuvos ir Dainavos vietovardžių įtraukimo į internete skelbiamą Vietovardžių žodyną;

8. Kiti klausimai.

D. Urbanavičienė pasiūlė perkelti į kitą EKGK posėdį 3-ią klausimą dėl etninės kultūros centrų tinklo įteisinimo, kad jį galėtų pristatyti šiandien posėdyje nedalyvaujanti klausimo iniciatorė V. Griškevičienė. Pakoreguotai darbotvarkei pritarta bendru sutarimu.

D. Urbanavičienė suteikė žodį svečiams.

R. Šalaševičiūtė pasidžiaugė, kad EKGK kelia ir siekia išspręsti aktualias etninės kultūros lauko problemas. Ji atkreipė dėmesį, kad Seimo laikinoji Žemaičių grupė taip pat imasi svarbių etninės kultūros klausimų – kelta žemaičių kalbos įteisinimo problema, pasirūpinta Žemaitijos atmintinų metų priemonių finansavimu, stengiasi, kad tarp Žemaitijos savivaldybių atsirastų glaudesnis bendradarbiavimas. Ji pakvietė EKGK patarti Seimo Žemaičių grupei, į kokius dar etninės kultūros lauko klausimus reikėtų atkreipti didesnę dėmesį.

K. Vilkauskas padėkojo EKGK už sistemingai teiktus pasiūlymus dėl etninės kultūros finansavimo modelių. Jis pasvarstė, kad būtų prasminga steigti privačias lėšas kaupiantį fondą etninės kultūros finansavimui. Jis kaip Etno bičiulių grupės pirmininkas pakvietė teikti siūlymus šiai grupei dėl aktualiausių etninės kultūros lauko problemų.

R. Šarknickas apgailestavo, kad šiandieninėje situacijoje etninės kultūros lauko žmonės turi prašyti pinigų šio lauko palaikymui. Jo nuomone, politikai patys turėtų siūlyti pagalbą etninės kultūros laukui stiprinti.

1. SVARSTYTA. Etninės kultūros trūkumas Kultūros ir kūrybingumo programoje.

D. Urbanavičienė pristatė klausimo priešistorę: į Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymą buvo įrašyta Valstybinė etninės kultūros plėtros programa, kuri buvo įgyvendinama keliais etapais. Tačiau 2020 m. buvo priimtas naujas Strateginio valdymo įstatymas, kuris įtvirtino visų horizontalių programų atsisakymą. Tuo pagrindu panaikinta daugybė valstybinių programų, apimančių kultūros, švietimo ir mokslo, žemės ūkio bei kitas sritis, tarp jų ir Etninės kultūros valstybinės plėtros programa. Braukiant šią programą iš Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo buvo pažadėta, kad etninė kultūra pateks į Kultūros ministerijos rengiamą Kultūros ir kūrybingumo programą. Rengiant Kultūros ir kūrybingumo programą EKGK aktyviai dalyvavo – ne kartą teikė pastabas, siūlydama etninei kultūrai skirti daugiau dėmesio, bet į jas menkai teatsižvelgta. Jei programoje etninė kultūra kai kur ir paminėta, tačiau nenumatytos konkrečios etninės kultūros finansavimo priemonės. Neaiški ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos ir finansavimo situacija:

nors praeitos kadencijos Kultūros ministras patvirtino Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo 2020–2024 m. planą, kuriame yra ir nematerialiam kultūros paveldui (toliau – NKP) skirtos priemonės, tačiau nei šis planas, nei atskiros NKP skirtos priemonės nėra įtrauktos nei į KM strateginį veiklos planą, nei į Kultūros ir kūrybingumo programą. Programoje visiškai nėra dėmesio etnografiniams regionams. Neatsižvelgta į EKG T siūlymą permąstyti atminties institucijų apibrėžtį – apsiribojama vien valstybiniais archyvais, tačiau į šią sistemą nepatenka folkloro archyvai, kurie yra mokslo institucijose ir kt. Svarbu ir tai, kad įžanginis programos tekstas ir priemonių rinkinys tarpusavyje nekoreliuoja. Būtent priemonėse etninės kultūros visiškai nelieta. Dėmesys skiriamas tik tautinėms mažumoms. Išanalizavus patvirtintą programą paaiškėjo, kad į EKG T pastabas atsižvelgta tik vienoje vietoje – kalbant apie tarmes. Pažadas, kad etninė kultūra tilps į Kultūros ir kūrybingumo programą praktiškai nebuvo ištesėtas. D. Urbanavičienės nuomone, būtų verta pagalvoti apie Etninės kultūros valstybinės plėtros programos grąžinimą. Šis strateginis dokumentas buvo kaip kelrodė žvaigždė savivaldybėms: remiantis šia programa jos sudarydavo savo etninės kultūros programas, kai kuriose savivaldybėse buvo įkurtos etninės kultūros tarybos, kurios rūpinosi didesniu etninės kultūros finansavimu. Dabar viso to neliko. D. Urbanavičienė pasiūlė šį klausimą aptarti Seimo Etno bičiulių grupei.

Kitas Etno bičiulių grupei D. Urbanavičienės pasiūlytas klausimas – etninės kultūros specialistų stygius Kultūros ministerijoje. Jei atgavus Lietuvos nepriklausomybę KM turėjo visą Etninės kultūros skyrių, tai dabar etninės kultūros klausimus sprendžia kitų sričių specialistai.

D. Vyčiniene pastebėjo, kad KM ir LNK C kartu su UNESCO laikosi nuostatos tapatinti etninę kultūrą su nematerialaus kultūros paveldo sąvoka.

D. Urbanavičienė pastebėjo, kad Kultūros ir kūrybingumo programoje nematerialusis kultūros paveldas iš esmės yra užgožtas materialiaus paveldo.

K. Vilkauskas pažadėjo pasiūlytus klausimus įtraukti į Etno bičiulių grupės posėdžių darbotvarkę. Juos galima susieti ir su Strateginio valdymo įstatymo tobulinimo aptarimu.

D. Urbanavičienė informavo, kad EKG T yra pateikusi siūlymų ir dėl Strateginio valdymo įstatymo tobulinimo.

R. Šarknickas pasiūlė naujos kadencijos EKG T raštu išreikšti požiūrį, kad KM turėtų būti stiprinama etninės kultūros specialistų grandis.

NUTARTA: Toliau ieškoti galimybių etninę kultūrą įtvirtinti valstybės strateginiuose dokumentuose.

2. **SVARSTYTA.** Siūlomi klausimai Seimo laikinajai Etno bičiulių grupei.

Šalia jau pasiūlytų klausimų D. Urbanavičienė iškėlė dar vieną – etnokultūrinio ugdymo. Šiuo metu rengiama etninės kultūros kaip pasirenkamo dalyko bendroji programa. Žadama, kad ji nuo kitų metų jau startuos. Ja vadovaujantis būtų galima pradėti rengti etninės kultūros mokytojus, įtvirtinti etninę kultūrą kaip privalomą dalyką pradinėse klasėse – tam net keliose rezoliucijose pritarė ir Pasaulio lietuvių bendruomenė.

V. Jocys informavo, kad Seimo nariui prof. V.Rakučiui yra perduotas EKGTT ir visuomeninių organizacijų siūlymas 2023-uosius paskelbti atmintiniais Žirgo metais. Tokiu būdu būtų pažymėtas Valstybinio žirgyno įsteigimo jubiliejus, aktualizuota žirgininkystė, nacionalinių veislių žirgų auginimas ir t.t.

G. Šapranauskaitės nuomone, aktualiausia yra etnokultūrinio ugdymo problema. Jei vaikai turėtų etninę kultūrą kaip pasirenkamą dalyką visus 12 metų, tai išspręstų daugybę šiuolaikinėje visuomenėje dėl etninės kultūros kylančių problemų. Tačiau jei etninės kultūros mokymas pakliūva į netinkamas rankas, jei ji mokoma suprimityvintai, supaprastintai, padaroma dar didesnė žala negu ji visai nemokoma. Taigi dar didesnė problema yra specialistų parengimas, ir ne tik ugdymo sistemoje. Pavyzdžiui, dirbant Lietuvos liaudies buities muziejuje dažnai tenka pastebėti, kad architektūros specialistai visiškai neturi žinių apie tradicinę architektūrą, tradicinę dailidystę. Tuo pačiu būtina pastebėti, kad labai sunku atskirti materialiąją ir nematerialiąją kultūrą, to gal ir nereikėtų daryti.

D. Vyčiniene priminė, kad EKGTT daugybę metų nuolat kelia klausimą dėl ugdymo, pritarė, kad etnokultūrinis švietimas yra viena didžiausių problemų etninės kultūros lauke. Ji apima ir etnologijos dėstymą aukštojo mokslo grandyje – šios disciplinos dėstymas traukiasi beveik iš visur, etnologijos dalykas yra išbrauktas iš Studijų kryptų sąrašo. Tai kelia grėsmę etnologijos kaip mokslo disciplinos išlikimui.

R. Paukštytė-Šaknienė akcentavo, kad svarbu žinias perduoti visose ugdymo pakopose. Tačiau šiuo metu yra „užburtas ratas“ – etninės kultūros dalyko mokykloje nėra, nes nėra specialistų, o specialistų niekas nerengia, nes nėra dalyko mokykloje.

V. Jocys priminė dr. N.Brazausko atliktą tyrimą apie etninės kultūros dalyką Lietuvos aukštosiose mokyklose.

D. Vyčiniene pasidalino patirtimi dėstant etninę kultūrą Vilniaus dailės akademijoje: studentams tai yra labai įdomu, ir net kelios paskaitos padarė didžiulį poveikį studentų darbams.

NUTARTA: Seimo laikinajai Etno bičiulių grupei pasiūlyti šiuos klausimus:

1. Etninės kultūros trūkumas Kultūros ir kūrybingumo programoje ir kituose strateginiuose valstybės dokumentuose;
2. Etninės kultūros specialistų stygius Kultūros ministerijoje;

3. Etnokultūrinis ugdymas;
4. Etnologijos gražinimas į Studijų kryptių sąrašą;
5. Atmintinų Žirgo metų paskelbimas.

3. SVARSTYTA. Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 4 straipsnio papildymas, įtraukiant Nacionaline Jono Basanavičiaus premija apdovanotus asmenis.

D. Urbanavičienė priminė, kad siūlymui dėl Valstybinių pensijų įstatymo keitimo siekiant suteikti teisę Nacionalinės J. Basanavičiaus premijos laureatams gauti valstybinę pensiją (kaip ją gauna Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatai) EKGTT jau buvo pritarusi balsų dauguma. EKGTT teisininkė U. Žemaitytė parengė konkretaus siūlymo projektą.

D. Žemaitytė pristatė siūlymą dėl Valstybinių pensijų įstatymo keitimo. Tai būtų 4 straipsnio 2 dalies papildymas 4 punktu: „asmenys, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka paskirta Nacionalinė (1992–2017 m. laikotarpiu – valstybinė) Jono Basanavičiaus premija.“

D. Urbanavičienės teigimu, šiuo žingsniu būtų įtvirtintas galutinis J. Basanavičiaus premijos statuso prilyginimas Nacionalinei kultūros ir meno premijai. Finansiškai pensija padidėtų neženkliai: daug J. Basanavičiaus premijos laureatų yra jau mirę, daug jų yra dirbantys, tad valstybei šis pakeitimas atsieitų tikrai nedaug. Ji pasiūlė ieškoti Seimo narių, per kuriuos būtų galima šį siūlymą teikti Seimui.

D. Vyčiniene pasakė, kad tokį siūlymą teikti patiems premijos laureatams būtų nekorektiška – tarp EKGTT narių laureatų yra ir gali atrodyti, kad jie stengiasi sau užsitikrinti ramesnę senatvę.

D. Urbanavičienė, V. Jocys, P. Kalnius tam pritarė pasiūlydami premijos laureatams nusišalinti nuo sprendimo priėmimo.

G. Šapranauskaitė pasiūlė klausimą perduoti Seimo Etno bičiulių grupės svarstymui.

J. Rudzinskas priminė, kad nuo pat pradžių siekis, kad valstybinė J. Basanavičiaus premija taptų nacionaline, buvo pagrįstas siekiu, kad už nuopelnus etninei kultūrai teikiama premija turėtų tokį pat prestižą, kaip ir Nacionalinės kultūros bei meno premijos. Tomis pačiomis gairėmis reikėtų vadovautis ir dabar.

D. Vyčiniene pastebėjo, kad tuo niekas neabejoja. Tiesiog būtų gražu, kad siūlymą teiktų ne J. Basanavičiaus premijos laureatai, o kažkas kitas.

D. Urbanavičienė pasiūlė balsuoti dėl siūlymo pateikti klausimą Seimo Etno bičiulių grupei, nusišalinant nuo balsavimo J. Basanavičiaus premijos laureatams (D. Urbanavičienei, J. Rudzinskiui, D. Vyčinienei).

Siūlymui pritarta. Balsavimo rezultatai:

Už balsavo – 12;

Susilaikė – 2;

Prieš – 0.

NUTARTA. Perduoti Seimo Etno bičiulių grupei siūlymą dėl Valstybinių pensijų įstatymo papildymo suteikiant teisę Nacionalinės (1992–2017 m. laikotarpiu – valstybinės) J. Basanavičiaus premijos laureatams gauti valstybinę pensiją.

4. SVARSTYTA. Nacionalinės J. Basanavičiaus premijos laureato pagerbimo šventės surengimas 2022 m.

G. Šapranauskaitė pasakė, kad šių metų J. Basanavičiaus premijos laureato dr. J. E. Morkūno kandidatūrą teikė Lietuvos liaudies buities muziejus, kuris labai džiaugiasi, kad J. E. Morkūno darbai buvo įvertinti. Tuo pačiu įvertinta visa muziejininkų karta, kuri ištikus dešimtmečius dirbo labai pasišventusiai. Šis žmogus tikrai vertas tokios premijos, LLBM nusiteikęs laureatą pagerbti surengiant šventę. Ji pasiūlė šventę surengti vasario mėnesį. Galbūt tuo pačiu galėtų vykti ir nedidelė konferencija, kurioje būtų galima aptarti tam tikras problemas.

NUTARTA. Nacionalinės J. Basanavičiaus premijos laureato dr. J. E. Morkūno pagerbimo šventę surengti 2022 m. vasario antroje pusėje Lietuvos liaudies buities muziejuje.

5. SVARSTYTA. Kreipimasis į Valstybinę lietuvių kalbos komisiją dėl Mažosios Lietuvos ir Dainavos vietovardžių įtraukimo į internete skelbiamą Vietovardžių žodyną.

D. Urbanavičienė informavo, kad dar 2013 m. Seimo Dzūkų bičiulių grupė kreipėsi į Valstybinę lietuvių kalbos komisiją prašydama patvirtinti dvigubą etnografinio regiono pavadinimą Dzūkija (Dainava). Buvo gautas atsakymas, kad Dainava yra istorinė sritis, kuri neatitinka etnografinio regiono Dzūkijos teritorijos, todėl šie du pavadinimai negali būti sulieti. Tačiau tenka pastebėti, kad virtualiame Vietovardžių žodyne visiškai nėra Dainavos pavadinimo – nei kaip istorinės srities, nei kaip etnografinio regiono. Taip pat šiame internetiniame žodyne nėra Mažosios Lietuvos, nors VLKK šį pavadinimą 2014 m. yra pripažinusi kaip oficialų etnografinio regiono pavadinimą.

V. Jocys pastebėjo, kad Vietovardžių žodynas juridinės galios neturi, tai labiau techninis dalykas.

D. Urbanavičienės nuomone, Vietovardžių žodynas svarbus sklaidos požiūriu, nes žodynu remiasi, pavyzdžiui, „Proto mūsų“ rengėjai ir panašiai. Ji pasiūlė kreiptis raštu į VLKK ir paprašyti įtraukti Dainavos ir Mažosios Lietuvos pavadinimus į virtualų Vietovardžių žodyną.

P. Kalnius pastebėjo, kad etnografinis regionas Dzūkija nesutampa su istorine Dainava nei teritoriniu, nei kitais požiūriais. Istorinės dainavos didžioji dalis gerokai peržengė dabartinės Lietuvos

sienos, o etnografinė Dzūkija yra ten, kur niekada negyveno dainaviai (tai Lazdijų rajonas, didžioji dalis Alytaus rajono).

D. Urbanavičienė pasiūlė koncentruoti dėmesį tik dėl istorinio vietovardžio Dainava įtraukimo į Vietovardžių žodyną.

P. Kalnius pasisakė už vietovardžio Dainava įtraukimą į Vietovardžių žodyną kaip praicityje buvusios istorinės jotvingių dainavių srities, bet ne kaip esamo etnografinio regiono pavadinimo.

J. Šorys pastebėjo, kad tas pats galioja ir Sūduvai.

P. Kalnius paprieštaravo – dabartiniai suvalkiečiai gyvena istorinės Sūduvos branduolyje. Su dzūkiais yra kitaip.

D. Urbanavičienė pasiūlė šiuos klausimus dėl Dainavos ir Sūduvos tapatinimo su etnografiniais regionais svarstyti atskirai. Galbūt tam galėtų būti skirta konferencija. Ji pastebėjo, kad šiuo metu EKG T svetainėje yra paskelbtas naujas tekstas apie etnografinių regionų ištakas: <https://ekgt.lt/lietuvos-etnografiniai-regionai/bendra-informacija/>. Ji pakvietė su juo susipažinti ir teikti pastabas. Ji taip pat informavo, kad lapkričio 24 d. vyks Valstybinės lietuvių kalbos komisijos organizuojamas forumas „Regioninė kalbos politika. Būti ar nebūti pokyčiams?“, kuriame skaitys pranešimą „Kalbos kaip etnokultūrinio reiškinių išsaugojimo aktualijos“ ir pakvietė jį stebėti.

NUTARTA. Kreiptis į Valstybinę lietuvių kalbos komisiją dėl Mažosios Lietuvos ir Dainavos vietovardžių įtraukimo į internete skelbiamą Vietovardžių žodyną.

6. SVARSTYTA. Sutartinių dienos paskelbimas.

D. Vyčnienė priminė, kad 2010 m. lapkričio 16 d. sutartinės buvo įtrauktos į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonių nematerialaus kultūros paveldo sąrašą. Ji kolegoms jau yra siūliusi Lietuvoje šią dieną pavadinti Sutartinių diena ir įtraukti į atmintinų dienų sąrašą, pasiūlė EKG T į šį siūlymą pasižiūrėti rimčiau ir iš tiesų paskelbti lapkričio 16 d. Sutartinių diena.

NUTARTA. Pritarti lapkričio 16 dienos paskelbimui Sutartinių diena.

Posėdžio pirmininkė



Dalia Urbanavičienė

Posėdžio sekretorė



Audronė Daraškevičienė